

Opinnäytetyö YAMK

Kulttuurialan YAMK

Soveltava taide

2016

Heli Vihersaari

TAIDE TYÖVÄLINEEKSI

– taideherkkyttä lähihoitajaopintoihin
kokemuksellisen oppimisen keinoin

Heli Vihersaari

TAIDE TYÖVÄLINEEKSI

– taideherkkyttä lähihoitajaopintoihin kokemuksellisen oppimisen keinoin

Kehittämishankkeeni soveltavan taiteen yamk-opinnoissa koostui Turun Ammatti-instituutin lähihoitajaopiskelijoiden opinnoissa järjestettävästä taidekurssista, sen suunnittelusta, pedagogisesta toteutuksesta sekä palautteen keruusta ja arvioinnista. Selvitin, vaikuttaisiko omakohtainen tekeminen myönteisesti opiskelijoiden käsityksiin taiteesta ja sen käytöstä hoitotyössä. Käsitykseni pohjalla oli David A. Kolbin kokemuksellisen oppimisen teoria, jonka mukaan kokemus muuttaa ajattelua ja sitä kautta toimintaa (Kolb 1984). John Deweyn teoriassa viitataan taidekokemuksen muuttavaan voimaan ja taideherkkyiden herättämiseen (Dewey 2010).

Työn tutkimuksellisessa osuudessa tarkastelin kulttuurihyvinvointiin liittyvää tutkimusta Suomessa viime vuosikymmeninä. Alan tutkimustietoa ja hankkeita ovat koonneet esimerkiksi Hanna Liisa Liikanen ja Satu-Mari Jansson. Väitöskirjoja taiteen hyvinvointivaikutuksista ja kohtaamisista hoitomaailman kanssa on tehty useita.

Kehittämishankkeen pedagoginen osuus oli kuuden kerran taidekurssi, jolla kokeiltiin kuvataiteen, sanataiteen, tanssiterapian ja hoivamusiikin työmenetelmiä. Lisäksi opiskelijat kuuluivat sosiokulttuurisesta vanhustyöstä ja vierailivat taidemenetelmiä käyttävässä palvelutalossa.

Keräsin tietoa opiskelijoiden kokemuksista joka tunnilla oppimispäiväkirjan, haastattelujen ja havainnoinnin avulla. Vierailevien taiteilijoiden ja luokanvalvojan kanssa vertailimme havaintojamme tuntien kulusta. Arvioin opiskelijoiden vastauksia alan tutkimusten valossa ja pohdin, onko kokemuksellisilla taidetyöpajoilla vaikutusta opiskelijoiden taideherkkyiden herättämiseen.

Vastausten perusteella taidetyöpajat innostivat opiskelijoita käyttämään taidelähtöisiä menetelmiä. Joitakin tunneilla kokeiltuja taidemenetelmiä uskottiin käytettävän omassa hoitotyössä. Kulttuurisen hoitotyön tutkimuksissa kerrotut taidemenetelmien käytön hyödyt ja haasteet toistuvat opiskelijoiden vastauksissa.

Tutkimuksellisen kehittämishankkeen tuloksena käsitykseni kokemuksellisten taidetyöpajojen myönteisestä vaikutuksesta taideherkkyteen vahvistui. Pidän taidetyöpajakurssien lisäämistä hoitajien opintoihin hyvänä välineenä tulevaisuuden kulttuurisen hoitotyön koulutuksessa.

ASIASANAT:

kulttuurihyvinvointi, soveltava taide, taideherkkyys, kokemuksellinen oppiminen, taidelähtöiset menetelmät, kulttuurinen hoitotyö, kulttuurimyönteisyys

Heli Vihersaari

ART AS A TOOL

– promoting sensitivity to art in practical nurse studies by means of experiential learning

My development project in master's degree studies of Applying Arts consisted of an art course organised for practical nurse students of Turku Vocational institute, and of planning of the course, the pedagogical part, and collection and evaluation of feedback. I examined if acting personally would have a positive impact on the students' conception on art and its use in nursing. My study is based on David A. Kolb's experiential learning theory (Kolb 1984) as well as John Dewey's theory which refers to dynamic power of an artistic experience and awakening of sensitivity to art (Dewey 2010).

In the research part I studied research work in Finland related to arts, culture and well-being. Many doctoral theses on the influence of art on well-being and on encounters with the world of nursing as well as collections of research results have been made.

The pedagogical execution of the development project was a six-time art course where working methods in many fields of arts were experimented. In addition the students heard about socio-cultural work with the aged people and visited an assisted living facility where art methods are used.

On every lesson I collected the students' experiences by means of a learning diary, interviews and observation. I compared my observations on the classes with the observations of visiting artists and the form master. I considered if experimental art workshops have an influence on the awakening of the students' sensitivity to art.

According to the responses the workshops encouraged the students to use art-based methods. Some art methods tested on the classes were believed to be used in own nursing practice. The benefits and challenges of art-based nursing as shown in the writings were repeated in the students' responses.

As a result of this project my conception on the positive influence of experiential art workshops on the awakening of sensibility to art and on positive attitude towards cultural nursing was strengthened. In my opinion, adding art workshop courses in the studies of nurse students is a good tool in teaching cultural nursing.

KEYWORDS:

Arts, culture and well-being, applied arts, sensitivity to art, experiential learning, art-based methods, cultural nursing practice, positive attitude towards culture

SISÄLTÖ

KÄYTETYT TERMIT	5
1 JOHDANTO	6
2 SOVELTAVA TAIDE HOITOTYÖSSÄ	9
2.1 Kulttuurihyvinvointi: kohti kokonaisvaltaista ihmiskäsitystä	9
2.2 Kulttuurihyvinvoinnin historiaa	9
2.3 Kulttuurisen hoitotyön tutkimuksia ja hankkeita	10
2.4 Kulttuurisen hoitotyön haasteita	13
3 TAIDE JALKAUTUU LÄHIHOITAJIEN OPINTOIHIIN	16
3.1 Kokemuksellinen oppiminen pohjana lähihoitajien taidekursseissa	16
3.2 Pedagogisen osuuden tarkoitus	17
3.3 Kurssin suunnittelu	17
3.4 Materiaalin kerääminen	17
3.5 Pedagogisen osuuden kulku	18
4 TULOSTEN TARKASTELUA JA POHDINTAA	21
4.1 Opiskelijoiden vastausten pohdintaa	21
4.2 Luotettavuus	25
4.3 Eettisyys tutkimuksessa	26
5 TULEVAISUUDEN NÄKYMIÄ JA EHDOTUKSIA	27
LÄHTEET	29

LIITTEET

- Liite 1. Oppimispäiväkirjan kysymykset.
- Liite 2. Oppilaiden yksilöhaastattelun kysymykset.
- Liite 3. Esimerkkejä taidelähtöisistä menetelmistä hoitotyössä.

KÄYTETYT TERMIT

Kulttuurihyvinvointi	Kulttuuri läpäisee koko elämänkaaren ja on osa hyvää elämää sen kaikissa vaiheissa. Kulttuurin ja taiteen kautta synnyttä hyvinvointia esim. hoitoalalla, työyhteisöissä tai sosiaalituotossa. (Lilja-Viherlampi, M.-L. 2007. Henkilökohtainen tiedonanto 2.11.2016; Rosenlöf 2016, 2; Taikusydän.)
Soveltava taide	Vrt. taiteen soveltava käyttö. Taidetta sovelletaan tavoitteellisesti erilaisiin ympäristöihin, joissa taiteen saavutettavuus ei ole itsestäänselvyys. Tähän sisältyy mm. osallistava ja yhteisöllinen taide. Tavoite voi olla muu kuin taiteellinen tuotos, usein se on osallistujien hyvinvointi tekemisen kautta. (Lehtonen 2015, 22-23; Pro Soveltavan taiteen tila ry.; Hyvinvoinnin välitystoimisto.)
Taidelähtöiset menetelmät	Työskentelytapoja, joissa lähestytään käsiteltävää asiaa taiteen keinoin. Mahdollisesti pyritään saamaan muutosta kokijoiden ajattelussa tai toiminnassa. (Liikanen 2011, 28–31; Sovella taidetta; Hyvinvoinnin välitystoimisto 2015.)
Kulttuurimyönteisyys	Halu olla kulttuurin vaikutuspiirissä ja itsekin osallistua siihen. Valmius oppia uutta kulttuurin vaikutuksista ihmisen elämään.
Viriketoiminta	Toiminta jolla tuetaan ihmisen henkistä hyvinvointia eri keinoin, esimerkiksi esityksillä ja osallistavilla ryhmillä (Varho 2010, 65-67; Leivo 2016, 17).
Kulttuurinen hoitotyö	Kulttuuria käytetään elimellisesti osana hoitoa ja hoitomenetelmiä. Tavoitteena on ihmisen kokonaisvaltainen hyvinvointi. (Liikanen 2010, 69–70; Huhtinen-Hilden 2013, 9–18; Leivo 2016, 9,19.)
Kokonaisvaltainen hyvinvointi	Fyysinen, henkinen ja sosiaalinen hyvinvointi ovat yhteydessä toisiinsa, ja näitä kaikkia tulee vahvistaa hyvinvoinnin edistämiseksi.
Taideherkkyys	Kyky nähdä taiteen arvo ja mahdollisuudet. Avoimuus ja vastaanottavuus kulttuurille ja taiteelle.
Kokemuksellinen oppiminen	Käytännön kokemukset vaikuttavat havainnointiin, ajatteluun ja toimintaan. Oppiminen on jatkuvaa, kehästä, jossa havainnoinnin, ajattelun ja toiminnan vaiheet toistuvat. (Ks. Kolb 1984.)
Pedagoginen interventio	Rajattu, tavoitteellinen opetuksellinen jakso.

1 JOHDANTO

Omassa työssäni taiteilijana ja vanhusten toiminnanohjaajana olen huomannut taiteen tuovan hyviä vaikutuksia laitoksessa asuvien asukkaiden mielialaan. Vanhainkodin asukkaista monet sairastavat dementiaa tai muita toimintakykyä alentavia sairauksia, mutta asukkaan kunnosta riippumatta viikoittain pitämäni maalaus-paja on napannut osallistujat mukaansa ja vienyt heidät hetkeksi pois arjesta hoitoyksikössä. Tunnin maalaustyöskentelyn jälkeen aluksi vihainen tai hiljainen asukas on löytänyt rauhansa työn touhussa, maalaamiseen keskittyen. Kun lopussa kysellään miltä työskentely tuntui, asukkaat yleensä ovat pitäneet tuokiota mukavana.

Taiteen hyvinvointivaikutuksia on tutkittu ja todennettu. Lääketieteellistä näyttöä on siitä, että taide ja kulttuuri vaikuttavat esimerkiksi sairaudesta kuntoutumisessa. Erityisesti musiikin vaikutuksia on tutkittu paljon (ks. Lilja-Viherlampi 2007; Numminen 2010, 58; Liikanen 2011, 17–18; Jansson 2013; Arts Equal 2015, 13). Kokemukset taidetoiminnasta ovat hyviä.

Yksi valtion kärkihankkeista, kulttuurin saavutettavuus, pyrkii turvaamaan taidepalvelut niille, jotka eivät itse pysty käyttämään kulttuuripalveluita tai vaatimaan niitä (Valtioneuvosto 2016). Kulttuurioikeuksien toteutuminen koskee siis keskeisesti myös hoitomaailmaa: miten turvata kulttuurin saavutettavuus laitoksissa asuville?

Vuonna 2010–2014 tehtiin toimenpideohjelma Taide ja kulttuuri hoitotyössä, johon VTT Hanna-Liisa Liikanen kokosi kulttuurihyvinvoinnin suomalaiset ja kansainväliset tutkimuksia ja hankkeita viime vuosikymmenten ajalta. Ohjelmasta käy ilmi, että paljon on tehty taiteen saamiseksi yhteiskunnan eri alueille työkaluksi ja hyvinvoinnin lisääjäksi. Eri taiteenalojen edustajat ovat kokeilleet taidetta uusissa ympäristöissä, ja kokemukset syntyneistä hankkeista ovat vahvistaneet tutkimusten tuloksia: Taide tekee hyvää. (Liikanen 2010, 58–66; ks. Varho & Lehtovirta 2010; Malmivirta 2014; Leivo 2016.)

Parhaillaan pohditaan taiteen saamista hyvinvointialan rakenteisiin (ks. Rosenlöf 2014 ja 2016; Leivo 2016). Taiteen hyvät käytännöt eivät ole toistaiseksi luontevasti siirtyneet osaksi hoitomaailmaa. Tähän on todettu useita syitä, joista ehkä suurimpana on kulttuuri- ja hoitoalan erilainen tapa tarkastella maailmaa ja ihmistä (Liikanen 2010, 41; Leivo 2016, 23). Taide koetaan vieraana ja ylimääräisenä kiireisessä hoitomaailmassa.

Ei olla vakuuttuneita siitä, että hoitotyö voisi helpottua tai saada uuden toimivan otteen taiteen käytön myötä. (Huhtinen-Hilden 2013, 13–14.)

Keskeinen asia muutoksessa on tiedon lisääminen. Hoito- ja taidealan työntekijöitä on koulutettu vastaamaan uuden tilanteen kohtaamiseen. Hoitajille on taidetyöpajoja ja taiteilijoille luentoja hoitomaailman lainalaisuuksista. Hankkeita ja kokeiluja on tehty, mutta usein toiminta on loppunut joko rahoituksen loppumiseen, tai siksi että hoitajat eivät ole omaksuneet kulttuurista hoito-otetta työhönsä. Muutos on ollut työläs. (Numminen 2010, 58; Liikanen 2011, 24,28; Lehtonen 2015, 29.)

Uusien hoitomenetelmien omaksuminen lähtee koulutuksesta. Omaa ammatti-identiteettiä rakennetaan erityisesti opintojen aikana, ja siinä vaiheessa saadut kokemukset voivat kantaa pitkälle työelämään. Yhtenä ratkaisuna tiedon lisäämiseen ja asenteiden muuttumiseen näkisin kulttuurihyvinvoinnin opetuksen hoitajien opinnoissa, jolloin kasvatus aiheeseen tulisi jo ennen varsinaista työn aloittamista. Taidekurssin saaminen pysyväksi osaksi hoitajien koulutusta olisi suunta, joka olisi linjassa muutoksen ja valtion kärkihankkeen kanssa (Liikanen 2010, 42; Lehtonen 2015, 28).

Omassa kehittämishankkeessani Taide hoitotyössä -teemaa lähestytään kokemuksellisen oppimisen keinoin eli kokeilemalla itse eri taidemenetelmiä harjoituksissa. Hankkeen lähtökohtana on ajatus, että taideherkkyyden herättämiseksi juuri itse koetut taidekokemukset ovat merkittävä tekijä. Pohjana ja perusteluna työpajamenetelmälle on toiminut David A. Kolbin kokemuksellisen oppimisen teoria (ks. Kolb 1984). Opetuksessa sittemmin paljon käytetty oppimisen kehämalli löytyy tämän opinnäytetyön sivulta 15.

Taiteen kokemista tarkastellessani lähdin liikkeelle John Deweyn 1930-luvulla pitämien luentojen pohjalta tehdystä kirjasta Taide kokemuksena, joka käsittelee taiteen ilmiötä kokemuksena objektin sijaan. Taide on jotain (yhdessä) koettua, jopa arkipäiväistä, ja sen pitäisi olla kaikkien ulottuvilla. Taidelähtöisten menetelmien tuominen hoitolaitoksiin on yksi esimerkki tästä taidekäsityksestä. (Ks. Dewey 2010.)

Kehittämishankkeeni toiminnallisena osiona suunnittelin monialaisen taidekurssin lähihoitajaopintoihin. Lyhyellä, kuuden kerran kurssilla käsiteltiin taiteen käytön eri mahdollisuuksista hoitotyössä. Keskeisenä opetusmenetelmänä käytin työpajoja. Eri alojen taidemenetelmiä esitteli joukko taiteen ammattilaisia, jotka ovat suuntautuneet ohjaustoimintaan. Keräsin tietoa taidetyöpajojen vaikutuksesta opiskelijoiden käsityksiin ha-

vainnoimalla oppitunteja, kirjoittamalla oppimispäiväkirjaa kysymysten ohjaamana sekä haastattelemalla osaa opiskelijoista.

Toteutin kehittämishankkeeni toiminnallisen osion Turun ammatti-instituutissa lähihoitajien opintojaksossa Sosiaalisen toimintakyvyn arviointi ja ylläpitäminen. Opiskelijoita oli 22, ja he olivat iältään 17–24-vuotiaita. Tyttöjä oli 15 ja poikia 7. Oppituntien aikana havainnoin opiskelijoiden reaktioita ja kirjasin niitä itselleni ylös. Kurssin aikana teetin opiskelijoilla työpajojen lisäksi tehtäviä, joissa kysyin ajatuksia työpajoista sekä mielipiteitä taiteen ja hoitotyön suhteesta. Näistä kunkin tunnin lopussa tehdyistä oppimispäiväkirja-vastauksista päätelin, millaisia vaikutuksia kokemuksellisen oppimisen keinoin toteutetulla taidekurssilla oli. Pohdin, oliko kurssin kokemuksellisilla työpajoilla vaikutusta tulevien hoitajien asenteisiin ja sitä kautta kenties tulevaisuuden hoitotyöhön.

Oletukseni oli, että työpajaharjoitukset voisivat herätellä lähihoitajaopiskelijoita huomaamaan taiteen mahdollisuuksia hoitotyössä, jos he itse havaitsisivat yksinkertaiset harjoitteet kiinnostaviksi ja mielekkäiksi. Oletin taideherkkyyden voivan herätä omasta positiivisesta taidekokemuksesta ja vaikuttaa niin, että omissa työmenetelmissä voisi tulevaisuudessa olla luovaa otetta, tai olisi avoimuutta ottaa taiteilijoita vierailemaan hoitoyksikössä.

Luvussa kaksi esittelen kulttuurihyvinvoinnin tutkimuksia ja hankkeita. Käytän niitä vertailukohtana kehittämishankkeen käytännön osuudesta keräämääni tietoon taidetoiminnan vaikutuksista. Luku kolme kuvaa kehittämishankkeen pedagogisen toteutuksen kulkua. Neljännessä luvussa tarkastelen keräämääni materiaalia ja vertaan sitä kulttuurisen hoitotyön tutkimuksiin. Viimeisessä luvussa katson tulevaisuuteen ja pohdin mitä tutkimusta tästä aiheesta vielä haluaisin tehdä.

2 SOVELTAVA TAIDE HOITOTYÖSSÄ

Tässä luvussa käsittelen kulttuurihyvinvoinnin taustaa ja ihmiskäsitystä. Pohdin luvussa myös terveystieteistä aikeiden saatossa. Pyrin saamaan kokonaiskuvaa siitä, mistä kulttuurihyvinvoinnin käsite nousee. Tarkastelen myös millaisia tutkimuksia ja hankkeita alalla on tehty.

2.1 Kulttuurihyvinvointi: kohti kokonaisvaltaista ihmiskäsitystä

Hyypä & Liikanen (2005) kuvaa, miten terveys-käsite on ymmärretty aikeiden saatossa eri tavoin. Milloin se on ollut nesteiden tasapainoa tai hyvien elämäntapojen noudattamista, milloin kliinisesti todetun elimellisen häiriön poistumista, sairauden puuttumista. Käsite terveydestä on antiikista lähtien nojannut kokonaisvaltaiseen ihmiskuvaan, jossa kulttuuri (ihmisten elämäntavat ja -käsite) on osa terveyttä siinä missä kehon toimintokin. Myös sosiaalinen kanssakäyminen on terveyden yksi osatekijä. Jälkiklassisena aikana 2000-luvulla terveyttä on jälleen alettu määritellä kokonaisvaltaisena hyvinvoinnin olotilana, jossa yksilö itse määrittelee oman hyvinvointinsa riippumatta kliinisestä sairaudentilastaan. Tässä on nykyään korostettu ihmisen oman vaikuttamisen ja osallistumisen elementtejä. Kulttuuria ja taidetta pidetään yhtenä voimakkaasti yhteisöllisyyden ja yksilön oman hyvinvoinnin ja voimaantumisen (empowerment) välineenä (Liikanen 2010, 39; 201, 7). Taiteen vaikutuksia on tutkittu, ja sen hyvinvointia lisääviä vaikutuksia löydetty paljon. (Hyypä & Liikanen 2005, 20-35; ks. Jansson 2014; Arts Equal 2015.)

2.2 Kulttuurihyvinvoinnin historiaa

Luonnontieteellinen lääketieteen käsite oli vallalla vain noin 50 vuotta (1930–1980), mutta sen vaikutukset näkyvät yhä vahvasti terveydenhuollon toimintatavoissa (Hyypä & Liikanen 2005, 34,135). Luonnontieteelliseen käsitteeseen sisältyy ihmisen erottelu ruumiilliseen ja henkiseen. Näiden eri puolien terveyttä on hoidettu erillisinä eikä yhteyttä ei ole riittävästi tunnustettu. 1900-luvun lopulla herättiin vähitellen arvostamaan kokonaisvaltaista ihmis- ja terveystieteistä ja alettiin puhua terveydestä ja kulttuurista yhdessä. Se ei kuitenkaan ole aivan uusi ilmiö. Sen juuret ovat kaukana: jo muinaiset

intialaiset näkivät terveyden kulttuurin osana eikä keinotekoisena yhdistelmänä. Käsitys levisi vuosisatojen kuluessa länsimaiseen terveyden filosofiaan ja eli voimakkaana erityisesti keskiajalla. Vielä 1800-luvulla Suomessa terveyttä edistettiin kulttuuriin sisältyvien normien avulla. Terveys nähtiin voimavarana, jota vaalittiin elämällä oikein. Luonnontieteellinen lääketiede alkoi muuttaa tätä ajattelua 1900-luvun alkupuolella. Kulttuuri ja taide on kuitenkin viime vuosikymmeninä taas alettu nähdä hyvinvoinnin lisääjänä. Lukuisat projektit ja hankkeet ovat kertoneet innostuksesta yhdistää näiden alojen osaamista. Askelia kulttuurihyvinvointityössä on siis jo otettu, mutta vielä on tehtävää. (Hyyppä & Liikanen 2005, 145; ks. Varho & Lehtovirta 2010; Liikanen 2011; Malmivirta 2014.)

2.3 Kulttuurisen hoitotyön tutkimuksia ja hankkeita

Taiteesta hoitotyössä on olemassa lukuisia tutkimuksia ja hankeraportteja Suomessa ja ulkomailla. Ruotsissa alkoi vuonna 1994 Kultur i vården visavi vården som kultur - tutkimushanke, jossa tutkittiin kulttuurin ja taiteen hyvinvointivaikutuksia kansanterveydelle viiden vuoden periodein (Rapp 1997, 12; Liikanen 2011, 17). Terveyttä kulttuurista -työryhmän julkaisu vuodelta 1997 toteaa jo silloin kulttuurin olevan nouseva trendi Suomenkin hoitomaailmassa (ks. Kokkosalo 1997).

Alan suomalaisia tutkijoita ovat esimerkiksi VTT Hanna-Liisa Liikanen ja Markku T. Hyyppä, jotka ovat tutkineet taiteen ja kulttuurin merkitystä erityisesti ikääntyneiden hyvinvointityössä. Liikanen on koonnut teokseensa ”Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -ehdotus toimintaohjelmaksi 2010–2014” tutkimuksia ja hankkeita, joista useat sijoituvat laitoksiin Suomessa ja muualla Euroopassa. Hän mainitsee ”taiteen ja kulttuurin yhteyksiä terveyteen” -tutkimusalueiksi esimerkiksi kulttuuriharrastusten vaikutukset (Hyyppä 2005–2008; Bygren ym. 1996; Konlaan 2001), taiteen yhteydet sosiaaliseen pääomaan (mm. Jeannotte 2006; Nummela 2008) ja työhyvinvointiin (von Brandenburg 2009), kulttuurin osana hoitoa ja kuntoutusta (Wikström 2003; Staricoff 2003; Kilroy ym. 2007; Hohenthal-Antin 2007), hoitomiljöön vaikutuksista (Rapp 1993), sekä taiteen ja kulttuurin merkityksestä ikääntyville (Cohen 2006; Pitkälä ym. 2004; Blomqvist ym. 2009; Jansson 2014). Taiteen tervehdyttävästä vaikutuksesta on myös lääketieteellistä tutkimusta, esimerkiksi Englannissa Arts and Health-projektin tutkimuksessa (ks. Särkämö 2008; Staricoff 2003; Kilroy ym. 2007). (Ks. Liikanen 2010, 58–66.) Satu-Mari

Jansson on koonnut ansiokkaan tutkimuskatsauksen (ks. Jansson 2014) ja Arts Equal -ohjelmassa on niinkään katsaus alan tutkimuksiin (ks. Arts Equal 2015).

Soveltavan taiteen alalla on tehty useita hankeraportteja ja väitöskirjoja. Kansallisteatterin näyttelijä Jussi Lehtonen on kuvannut väitöskirjassaan Elämäntunto näyttelijän kiertuetta hoitolaitosyhteisöön. Teoksessa pohditaan taiteilijan ja hoitolaitosyleisön kohtaamisen lisäksi taiteen itseisarvoa ja toisaalta sen valjastamista tavoitteelliseen hyvinvointityöhön. Lehtonen pitää soveltavan taiteen käsitettä ongelmallisena. Taiteellisessa työskentelyssä ei voi taata hyvinvointivaikutuksia. (Lehtonen 2015, 23.)

Musiikin vaikutuksia terveyteen on tutkittu paljon ja havaittu esimerkiksi musiikin kuuntelun vaikuttavan aivotoimintaan ja nopeuttavan paranemista (Hyyppä & Liikanen 2005, 146). Musiikkia käytetään paljon hoito- ja kuntoutustarkoituksiin. Musiikkiterapiaan liittyneessä väitöskirjassaan Lilja-Viherlampi (2007) on käsitelty musiikin ja sen parissa toimimisen terapeuttisia merkityksiä ja mahdollisuuksia, sekä opiskelijoiden käsityksiä niistä.

Myös kuvataiteeseen perustuvia toimintamuotoja on kehitetty. Yhtenä Helena Malmivirran aivoterveyttä ja muistin toimintaa edistävät neljä taide- ja kulttuurilähtöistä palvelumallia, joiden luomisessa on tehty yhteistyötä esimerkiksi Salon taideseuran kanssa (Malmivirta 2014).

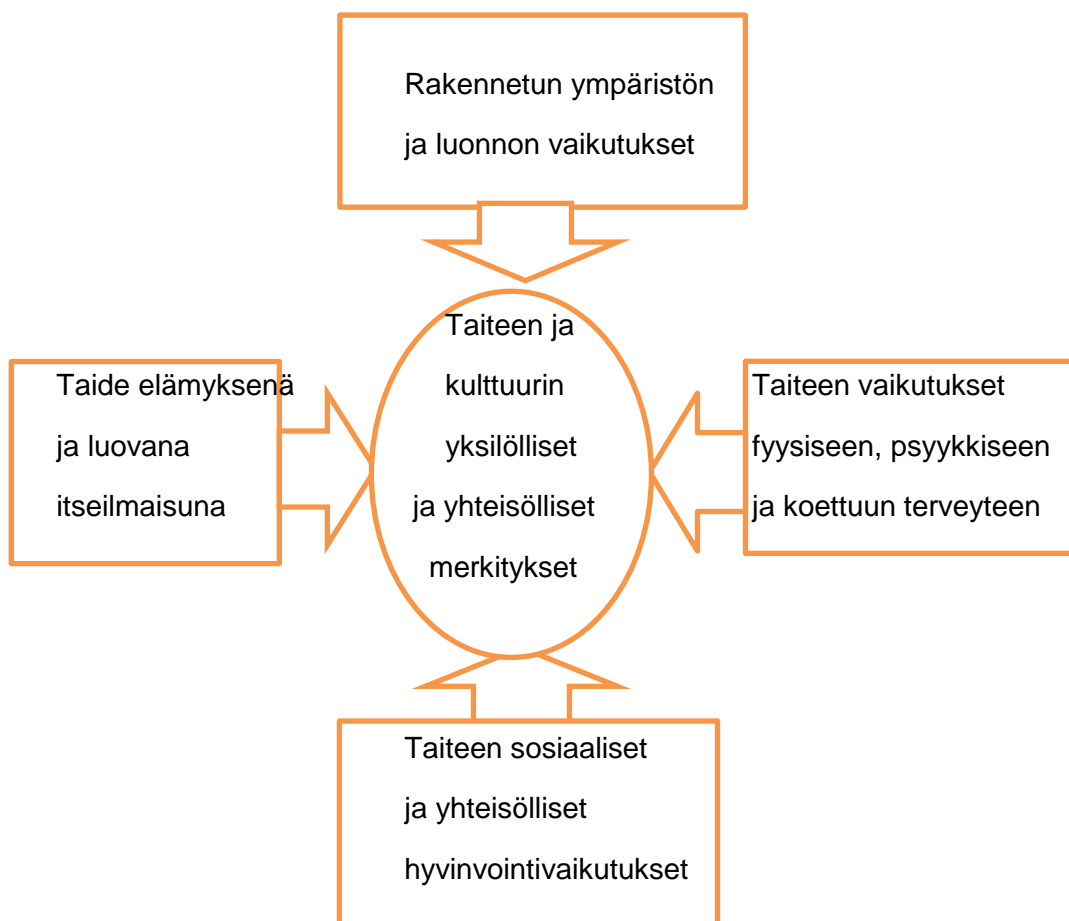
Satu-Mari Jansson on koonnut kirjaansa Mittaamattoman arvokasta (2013) tutkimuksia taiteen hyvinvointivaikutuksista. Teos tarkastelee eri tulokulmia taiteen hyvinvointivaikutusten tutkimuksiin, esimerkkinä taloudellinen tai sosiaalinen tulokulma. Jansson pohtii kirjassaan, miten löytää yhteisiä mittareita ja käsitteistöä monimuotoiseen taiteen vaikutusten tutkimukseen. (Ks. Jansson 2014.)

Helsingin kulttuurisen vanhustyön koordinaattori Jenni Räsänen (os. Varho) on toimittanut Mauri Lehtovirran ja Nina Granin kanssa selvityksen hoivayhteisöjen kulttuuritoiminnasta Helsingissä. Raportissa on nähtävillä taiteen tuomia hyviä kokemuksia ja mahdollisuuksia, mutta myös haasteita. Toiminnan järjestämistä ja hyviä käytäntöjä on kerätty lukuisista ikäihmisten parissa tehdyistä kokeiluista. Helsingissä tehdään monialaista työtä pyrittäessä yhdistämään kulttuuri- ja hyvinvointiala toisiinsa. (Ks. Varho & Lehtovirta 2010; Troppi-verkkotiedote)

Turussa kulttuuripääkaupunkivuoden 2011 vaikutuksena perustettiin työryhmä, jonka tehtävänä on edesauttaa kulttuurin ja muiden alojen (vapaa-aika, hyvinvointi ja sosiaali-

työ) yhteistyötä ja juurruttaa taiteen ja kulttuurin hyviä käytäntöjä yhteiskunnan eri osaluille. Anna-Mari Rosenlöf on tehnyt laajat selvitykset Rakenteita ratkomassa – Kulttuurisen seniori- ja vanhustyön käytäntöjä ja toimintamalleja (2014) sekä Kulttuurin ja hyvinvoinnin yhteyksien kehittäminen Turun kaupungissa (2016) joissa hän selvittää käytännön mahdollisuuksia taiteen jalkautumiseksi yhteiskunnan eri rakenteisiin.

Lukuisat tutkimukset taiteen vaikutuksista ovat yhtä mieltä siitä että taide vaikuttaa positiivisesti terveyteen, erityisesti koettuun terveyteen, sekä elämänlaatuun. Hanna-Liisa Liikanen summaa tutkimustiedon pohjalta taiteen ja kulttuurin vaikutukset ihmisen hyvinvoinnin kannalta näin: Koettu hyvinvointi, kanssakäymisen aktivoituminen; sosiaalinen pääoma, kuuluminen yhteisöön, ympäristön ja elämänhallinnan tunne, itsetunnon vahvistuminen, elinajan odotteen pidentyminen, stressitason ja verenpaineen lasku, muistin ja aivotoiminnan aktivoituminen, työhyvinvoinnin lisääntyminen. Myös luonnon ja rakennetun ympäristön hyvinvointivaikutukset on mainittu. Liikanen on tiivistänyt hyvinvointivaikutukset kaavioksi, jossa taiteen ja hyvinvoinnin yhteydet ovat nelitahoiset: taide elämyksenä, yhteisöllisyys, koettu hyvinvointi ja viihtyisän ympäristön vaikutus (Liikanen 2010, 65–66).

Kuvio 1. Taide ja kulttuuri hyvinvoinnin kehikossa (Liikanen 2010, 66).

Tiedon lisääminen sekä hyvinvointisektorilla että kulttuurialalla on tärkeää. Taiteilijoita varustavia hankkeita ovat viime vuosilta esimerkiksi Osaamispolku ja Osaattori-hankkeet 2012–2013, Taiku-sydän- sekä HVVT (Hyvinvoinnin välitystoimisto)-hankkeet, joissa pyritään antamaan tietoa ja edistämään taiteen soveltavaa käyttöä hoitotyössä ja muuten ei-perinteisillä taiteen alueilla yhteiskunnassa. (Ks. Leppisaari 2013; Hyvinvoinnin välitystoimisto; Taikusydän.)

2.4 Kulttuurisen hoitotyön haasteita

Taide- ja hyvinvointialan yhdistäminen ei ole ollut helppoa. Yksi tärkeä kysymys on rahoitus. Hankkeissa on ongelmana niiden rajallinen kesto. Rahoituksen loppuessa toiminta loppuu ja asiakas jää tyhjän päälle. Lyhytkestoisia hankkeita parempi tapa olisi juurruttaa taide- ja kulttuuritoiminta osaksi hoitotyötä, jolloin sen saavutettavuus parani ja rahoituspohjakin olisi turvatumpi (Liikanen 2010, 47–50; Liikanen 2011, 36–38; Rosenlöf 2016, 13). Tähän ollaan pyrkimässä, ja tahtoa ja ymmärrystä asialle alkaa jo olla. Taiteen juurruttaminen hoitotyöhön on kuitenkin osoittautunut hankalaksi useasta syystä.

Taiteen ja hyvinvointialan logiikat ovat hyvin erilaisia. Hoitoala pyrkii riskittömyyteen ja toistettavuuteen, kun taas taide astuu uudelle, tutkimattomalle maaperälle kerta toisensa jälkeen. Taide ei pyri mitattavuuteen, vaan taiteessa halutaan yleensä jättää toiminnan vaikutus avoimeksi. Taide- ja hoitoalan ammattilaisten on ollut vaikea ymmärtää toistensa kieltä. Sekä kulttuuriväki että hoitoalan henkilökunta tarvitsee riittävästi tietoa taiteen mahdollisuuksista hyvinvointityössä. (Ks. Liikanen 2010; Numminen 2010; Heimonen 2011; Lehtonen 2015; Leivo 2016.)

Taidemenetelmien tuomisessa hoitotyöhön siis useita haasteita, joista suurimpina on kiire hoitotyössä, hoitohenkilökunnan asenteet, asukkaiden esteet, rahan puute ja sopimattomat tilat. Nämä ovat yleisimpiä syitä kieltäytyä taidemenetelmien käytöstä hoitotyössä, mutta muitakin on toimipisteestä, asiakkaista ja henkilökunnasta riippuen. (Hyypä & Liikanen 2005, 178–180; Varho 2010, 70-74; Leivo 2016, 15.)

Hoitotyössä usein todettu *kiire* korostuu henkilökunnan vähyyden vuoksi. Vaikka riittävän henkilömitoituksen on todettu olevan myös turvallisuustekijä, ei määrärahoja hoitotyöhön ole saatu lisää, pikemminkin joudutaan tekemään leikkauksia hoitajamitoituksessa. Kulttuurin ja taidemenetelmien käyttäminen hoitotyössä koetaan helposti ylimääräisenä työnä, johon ei ole aikaa fyysisten hoitotoimenpiteiden lisäksi (Varho 2010, 71; Leivo 2016, 15).

Toiseksi taide tai kulttuuri koetaan hoitohenkilökunnan parissa vieraana, ylimääräisenä ja vaivalloisena. Kynnys taiteen käytölle hoitotyössä on monen hoitoalan työntekijän kohdalla suuri ensinnäkin siksi, että kulttuuri koetaan elitistisenä toimintana, eikä se ehkä ole omaa osaamisaluetta (Arts Equal 2015, 13.) Taiteen hyötyjä ei ole todettu omalla kohdalla, päinvastoin kokemukset voivat olla negatiivisiakin (Heimonen 2011, 42). Toisten hoitajien asennoituminen voi joskus olla esteenä taidemenetelmiin myönteisesti suhtautuvan hoitajan taidepainotteiselle työskentelylle. Pelätään toisten reaktioita, eikä valitettavasti ihan suotta. Johdon ja esimiesten kulttuurimyönteisyys on edellytys taidetoiminnan onnistumiselle. (Seppänen 2010, 54; Numminen 2010, 58; Itkonen 2013, 46.)

Kolmas este liittyy asukkaisiin. He voivat *vierastaa taidetta* ja kulttuuria, jotka ovat kuuluneet vain harvojen elämään (Varho 2010, 72; Arts Equal 2015, 2-3). Omat kyvyt koetaan riittämättömiksi, ja kynnys kokeiluille voi olla suuri. Lisäksi asukkaiden huonontunut kunto hoitoyksiköissä estää monesti osallistumisen itse taiteen tekemiseen. Esityksiä silti voidaan jaksaa kuunnella, mikäli henkilökunnalla on aikaa tuoda heidät tilanteeseen (Varho 2010, 71).

Rahan vähyyteen vedotaan silloin, kun taidetoiminta maksaa. Esitykset ja ammattilaisten vetämät työpajatin voivat olla kuluiltaan hoitoyksikön ulottumattomissa (Varho 2010:73; Leivo 2016:15). Tosin asenne vaikuttaa tässäkin päätöksiin. Taidetuokioissa tarvittavia työvälineitä tilattaessa voidaan ajatella, että rahan voisi käyttää hyödyllisemminkin, esimerkiksi hoitovälineisiin.

Monesti kulttuuritoimintaan *sopimattomat tilat* ovat esteenä taide-elämyksien toteuttamiselle. Usein ainoa iso tila hoitoyksikössä on ruokasali, jonka yhteydessä olevasta keittiöstä kuuluu kovia ääniä. Osallistaviin taidetyöpajoihin ei niin ikään välttämättä löydy sopivaa, rauhallista tilaa. Taidetoiminta saatetaan kokea sotkevana. (Varho 2010, 73.)

Kiire ei välttämättä estä taidelähtöisten menetelmien käyttöä hoitotyössä, sillä aikaa ei välttämättä mene taidepainotteiseen hoito-otteeseen sen enempää kuin perinteiseen kään, päinvastoin esimerkiksi musiikin avulla hoitaja voi saada haastavan hoitotilanteen laukeamaan (Numminen 2010, 58; Huhtinen-Hilden 2013, 15). Kyse on rohkeudesta käyttää niitä keinoja joita on – lauluäänen ei tarvitse olla ammattilaisen luokkaa toimiakseen hoitotyössä!

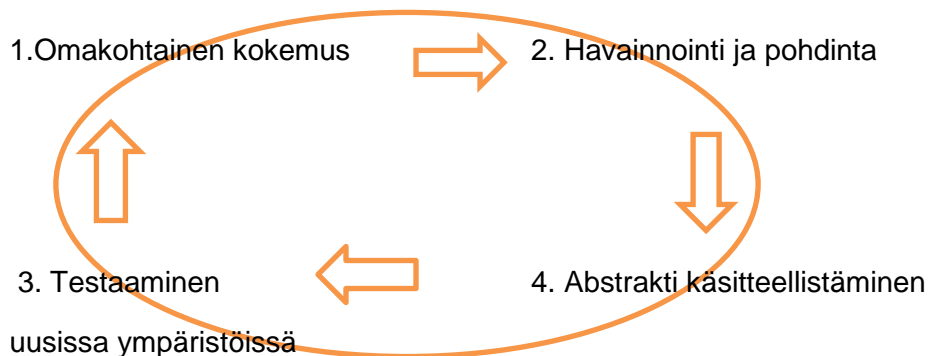
3 TAIDE JALKAUTUU LÄHIHOITAJIEN OPINTOIHIN

Tässä luvussa esittelen kehittämishankkeen pedagogista osuutta. Kerron David A. Kolbin kokemuksellisen oppimisen teoriasta jonka pohjalta perustelen kurssin toiminta-periaatetta ja oletettuja vaikutuksia. Kerron myös, millä tavoin olen kerännyt materiaa-
lia.

3.1 Kokemuksellinen oppiminen pohjana lähihoitajien taidekursseissa

”Kun he itse altistuvat, raottavat tuntematonta itsessä, voi kunnioitus toiseen ja hänen valintojaan kohtaan herätä..” (Leivo 2016, 24).

David A. Kolbin kehittämässä kokemuksellisen oppimisen mallissa *kokemus* tuo uutta tietoa ja muokkaa aikaisemmin omaksuttua yksilön ajattelussa. Tämä pedagoginen oletus on lähtökohtani kehittämishankkeessani. Havainnollistan kokemuksellisen oppi-
misen prosessia Kolbin kehämallin avulla kuviossa 2.

Kuvio 2. David A. Kolbin kokemuksellisen oppimisen kehä (Kolb 1984, 21).

Oppiminen lähtee liikkeelle omakohtaisesta kokemuksesta (1) ja etenee havaintojen ja ajattelun (2) kautta käsitteellistämiseen ja kokemuksen yleistämiseen (3). Vaiheessa 4 oppija soveltaa oppimaansa uusiin tilanteisiin, joissa uusien kokemusten avulla täydentää aikaisemmin oppimaansa. Näin kehä jatkuu. (Kolb 1984, 21)

3.2 Pedagogisen osuuden tarkoitus

Tässä kehittämishankkeessa pyrin taidekurssin elämyksellisten työpajojen kautta mahdollistamaan kokemuksia, joiden rohkaisemina opiskelijat kokeilisivat uusia tapoja hoitotyössä. Tarkoitus on tarkastella pedagogisen intervention (kurssin) vaikutuksia: onko kokemuksellisen oppimisen menetelmällä vaikutusta hoitajaopiskelijoiden kokemuksiin ja ajatuksiin kulttuurisesta hoitotyöstä? Tätä prosessia tutkin havainnoinnin, kirjallisten kysymysten ja haastattelujen avulla.

Taidekurssin yksi tarkoitus on tarjota konkreettisia välineitä, niin sanottuja taidelähtöisiä menetelmiä, joita opiskelijat voivat käyttää harjoitteluissaan ja työelämässä. Jakson lopussa he saivat taidemenetelmäkortin, johon he kirjasivat tunneilla käytettyjä eri taiteenalojen menetelmiä.

3.3 Kurssin suunnittelu

Sovin lähihoitajaopiskelijoiden luokanvalvojan kanssa viisi oppituntia syys–lokakuuhun 2016. Tunnit sijoituivat keskiviikkoiltapäiviin. Vierailukäynti oli kurssi päätteeksi. Olin alun perin ajatellut keskittyä kurssilla kuvataiteeseen, koska se on omaa osaamisaluetani. Ajattelin jakaa tunnit luentoihin, työpajoihin ja oman taidemenetelmän rakentamiseen. Aloin kuitenkin kysellä kurssille useampia vierailijoita ja taidemenetelmien kirjo laajeni. Tarkoituksena oli pitää joka tunnilla pieni alustus ja sitten keskittyä harjoitteiden kokeilemiseen ja oman kokemuksen saamiseen. Näin kurssi jäisi pinnallisemmaksi, mutta toisaalta monipuolistuisi ja tarjoaisi enemmän kokemuksellisuutta, mikä varsinaisesti oli tarkoitukseni. Kurssi muovautui lopulta neljän taiteenalan ja sosiokulttuurisen vanhustyön esittelyn sekä vierailukäynnin kokonaisuudeksi.

3.4 Materiaalin kerääminen

Pidin kuuden kerran taidekurssin Turun Ammatti-instituutissa lähihoitajien koulutuksessa. Luokassa oli 22 opiskelijaa, iältään 17–24-vuotiaita. Kokemuksellisen oppimisen periaate toteutui työpajoina, joihin opiskelijat osallistuivat tuntien aikana. Opiskelijoilla teetettiin harjoituksia, joita he voivat soveltaa myös hoitotyöhön.

Opiskelijoiden ajatuksia opetettavasta aiheesta keräsin kolmella tavalla. Joka tunnin lopussa kysyin muutaman tunnin aiheeseen tai kulttuuriseen hoitotyöhön yleisesti liittyviä kysymyksiä, joiden vastaukset he kirjoittivat oppimispäiväkirjaksi nimettyyn vihkoon. Pyrin esittämään kysymykset niin, että niistä saisi mahdollisimman monipuolisesti tietoa opetuksen vaikutuksesta ja oppilaan suhtautumisesta aiheeseen. Opiskelijat kirjoittivat melko lyhyesti, joten halusin vielä lisää tietoa. (Ks. liite1.)

Valitsin oppimispäiväkirjojen perusteella eri tavoin kiinnostavia vastauksia antaneita opiskelijoita ja pidin näille seitsemälle kahdenkeskisen haastattelun. Kyselin heidän asenteistaan taidetta kohtaan yleensä sekä sen käytöstä hoitotyössä. Kysymykset olivat avoimia, mutta toisaalta rajattuja niin, että niistä sai selkeän kuvan vastaajan mielipiteistä. Vastaukset kuvastivat heidän realistisia käsityksiään hoitotyön arjesta ja tulevaisuudesta mutta myös kulttuurin tärkeydestä ja vaivattomuudesta hoitotyön lomassa, jopa kokonaan erilaisena hoitotyön otteena. Kirjoitin vastaukset paperille haastattelun lomassa. (Ks. liite 2.)

Tunneilla havainnoin oppilaiden käyttäytymistä, innostusta ja kysytyjä kysymyksiä. Vieraillevien luennoitsijoiden esiintyessä pystyin havainnoimaan, mikä innosti opiskelijoita ja mikä ei. Tuntien lopuksi kävimme vierailijan kanssa palautekeskustelun, jossa hän kertoi havaintojaan tunnin kulusta ja opiskelijoiden osallistumisesta. Lopuksi haastattelin luokanvalvojaa hänen huomioistaan.

3.5 Pedagogisen osuuden kulku

Kehittämishanke toteutettiin luokkatilanteessa lukuun ottamatta opintokäyntiä. Lähihoitajien opinnoissa oli menossa opintojakso Sosiaalisen toimintakyvyn arviointi ja tukeminen. Siihen lehtori oli sovittanut taidekurssini, joka sisälsi siis kuvataiteen, sanataiteen, tanssiterapian ja hoivamusiikin jaksot. Lisäksi sosiokulttuuriseen työhön profiloitunut palvelutalo Kotikunnas tuli kertomaan työstään. Viimeiseksi teimme vierailukäynnin turkulaiseen palvelutaloon Iso-Heikkiin, jossa tutustuimme liikunnallisiin menetelmiin ja kuulimme taidemenetelmien toimivuudesta käytännössä.

Yhteistyö oppilaitoksen kanssa sujui alun yhteydenotosta asti mutkattomasti ja innostuneessa hengessä. Koulu tilasi tarvitsemani vesivärivälineet, joita käytettiin kurssin kuvataiteen osuudessa. Muiden taiteenalojen esitykset hoituivat luennoitsijoiden omilla

materiaaleilla. Koska halusin kurssista hyvän, monipuolisen ja ennen kaikkea koskettavan, hankin kurssille eri taiteenalojen ammattilaisohjaajia.

Työskentelyn alussa varmistin, että kaikki halusivat osallistua tutkimukseen nimettömänä. Kurssin ensimmäinen tunti käsitteli taidetta hoitotyössä yleensä, ja kävimme läpi oppilaiden pohjatietoja ja alan käsitteitä. Luokka oli hyvin aktiivinen, jopa hieman levoton, joten kurinpitoakin tarvittiin opetuksen lomassa. Ensimmäisellä tunnilla, jonka pidin itse, teimme kuvataiteen ohjaamisharjoituksen. Hedelmät ja vihannekset malleinamme piirsimme ja maalasimme niiden pyöreää muotoa. Harjoitus innosti oppilaita, vaikka he eivät olleet kuvataiteen harrastajia entuudestaan. Kirjoitimme oppimispäiväkirjaan ensimmäiset kysymykset (ks. liite 1)

Luennolla numero kaksi oli sanataiteen esittely, jonka pitäjä tuli Sanataideyhdistyksestä. Hänellä oli selkeä luento ja innostava harjoitus, korvaruno, jota myös oppilaat pääsivät kokeilemaan. Yllätyin itsekin, miten paljon sanoista voi saada irti. Luennoitsija otti esimerkiksi muistisairaat, joiden sanojen tuottokyky ei välttämättä ole kovin hyvä. Silti harjoitteet toimivat.

Kolmannella kerralla oli hoitaja palvelutalo Kotikunnaasta kertomassa talonsa sosio-kulttuurisesta työotteesta. Napakka ja koskettava luento havainnollisti hyvin hoidettavan näkökulmaa hoitotilanteessa. Asukkaan kokonaisvaltaisessa hoidossa hänen sosiokulttuurinen taustansa on lähtökohtana hoidon suunnittelussa ja toteutuksessa. Tämä oli juuri sitä perusasiaa, jota oppilaille haluan viestittää: hoitaminen on muutakin kuin fyysisten tarpeiden tyydyttämistä, vaikka sekin on tärkeää. Oppimispäiväkirjassa kysyin hoitajan työhön liittyviä kysymyksiä (ks. liite1.)

Neljännellä tunnilla tanssiterapeutti liikutti opiskelijoita liikuntasalissa. Meditoivat harjoitteet eivät oikein purreet liikunnallisesti aktiivisiin oppilaisiin. Arvelimme lehtorin kanssa sen johtuvan siitä, että heille tutumpi suorituspainotteinen urheilumaailma ja terapian toimintatapa ovat kaksi ihan eri asiaa. Se selittää osaltaan oppilaiden hämmennystä. Näissä harjoitteissa yritettiin asettua ohjattavan potilaan asemaan, ja se tuntui näin lyhyessä harjoituksessa olevan vaikeaa. Opiskelijoilla oli kiire lähteä tunnin lopussa johonkin vierailuun, joten oppimispäiväkirjan kirjoittamisaika oli minimaalinen. Esitin kuitenkin seuraavan kysymyksen: Mitä liikunnallista menetelmää voisit käyttää asiakkaan kanssa, joko omaa liikuntaasi tai tällä tunnilla oppimaasi? Kohderyhmän saat valita itse.

Viidennellä kerralla tuli vieraaksi hoivamuusikko, joka oli työskennellyt erilaisissa hoitolaitoksissa Turun seudulla. Tunti sisälsi kehollisia rytmiharjoituksia, joihin oppilaat osallistuivat innokkaasti. Harjoitteet olivat niin yksinkertaisia, että niistä sai suoraan vinkkejä hoitotyöhön, mikä oli kurssin tarkoituskin (ks. liite 3). Lopputunnista kertosin vielä koko kurssin sisältöä ja annoin oppilaille pienen taidemenetelmäkortin, johon he kirjoittivat kurssilla oppimiaan taidemenetelmiä konkreettisine ohjeineen.

Viimeinen tunti oli vierailukäynti turkulaisessa palvelutalossa, jonka innostava toiminnanohjaaja otti meidät ilomielin vastaan. Viikko-ohjelmaan oli merkitty opiskelijoiden vierailu aamuvartin ja -jumpan yhteyteen, ja näin saimme yhteisen tuokion asukkaiden kanssa. Toiminnanohjaaja esitteli talon toimintaa ja erityisesti itse kehittämiään taidemenetelmiä. Idean niihin hän sai palvelutalossa vierailleen taiteilijan esityksestä. Oli mukavaa, että oppilaat kuulivat näin innostavia kokemuksia taidemenetelmistä. Oppimispäiväkirjaan kirjoitettiin vielä vastaukset vierailun herättämistä ajatuksista. Kyselin myös lopuksi, mitä taidemenetelmiä, taidetyökaluja he olivat kirjoittaneet antamaani korttiin.

4 TULOSTEN TARKASTELUA JA POHDINTAA

Luvussa neljä käsittelen keräämääni aineistoa, jossa opiskelijat kertovat kokemuksia taidekurssilta. Kysyin sekä oppitunteihin liittyviä kysymyksiä, että opiskelijoiden mielipiteitä kulttuurihyvinvoinnista ja taidemenetelmistä. Vertasin opiskelijoiden vastauksia alan tutkimuksiin. Lopuksi pohdin tulosten luotettavuutta ja hankkeen eettisyyttä.

4.1 Opiskelijoiden vastausten pohdintaa

Kävin läpi oppimispäiväkirja-vastaukset joka tunnin jälkeen. Yllättävää oli, että henki- sen hyvinvoinnin ja kulttuurisen hoitotyön merkitys nähtiin selvästi. Opiskelijat käyttivät usein termiä viriketoiminta, kun minä puhuin taidelähtöisistä menetelmistä. Yhteisenä piirteenä näille käsitteille oli kuitenkin heidän mielessään kokonaisvaltainen ihmiskäsi- tys. Kahden kesken juteltaessa ja kirjatessani vastauksia paperille moni kertoi jo aikai- semmin opintojensa aikana saaneensa opetusta kokonaisvaltaisen hoidon ja hyvin- voinnin merkityksestä ja keinoista. Oltiin valmiita kokeilemaan käytännössä tunnilta opittuja menetelmiä, ja niiden positiiviseen vaikutukseen uskottiin.

Ihan luennon alussa kyselin opiskelijoilta, mitä heille tulee mieleen sanasta taide. Useimmilla oli taiteesta hyvin monialainen käsitys: ”musiikki, näytelmät/teatteri, ku- vat/taulut, piirtäminen, konsertit, teatteri, museo”. Monilla oli jo mielessä taiteen vaiku- tukset:

- ”Positiivinen, mieltä parantava vaikutus.”
- ”Taide tuo mieleen hyvänolon tunteen.”
- ”rauhottaa”
- ”piristää”

Taiteen toiminnallisuus tulee esille näissä vastauksissa:

- ”Saa toteuttaa itseään/katsella muiden tuotoksia.”
- ”Itsensä ilmaisu muuten kuin sanoilla.”

Myös taiteen statusarvo oli jonkun vastauksessa:

- ”Taide tuo mieleen rikkautta, varakkuutta, sivistyneisyyttä, klassista.”

Taiteen sovellettavuudesta hoitotyöhön oltiin ihailtavan yksimielisiä:

- ”Taide tuo mielihyvää ja rentouttaa.”
- ”Toteutuksen sovellettavuus monelle eri ikäryhmälle.”
- ”Tuo mielenrauhaa ja mielekästä tekemistä.”
- ”Saa puhumattoman henkilön kommunikoimaan kuvin.”
- Oli myös erilaisia näkemyksiä: ”en koe tarpeellisena”.

Jotkut olivat yhdistäneet taidetoiminnan muistojen käsittelyyn. Myös taiteen katselu ilman itse tekemistä mainittiin hyväksi toimintamuodoksi.

Eräällä opiskelijalla oli kokemus, jossa hän oli laulun avulla saanut vastustelevan asiakkaan hoitomyönteiseksi. Hän piti tätä kokemusta merkittävänä oppina harjoittelusta.

Tässä ollaan tärkeän asian äärellä, sillä yksi hoitajia motivoiva tekijä taidelähtöisten menetelmien käytölle on heidän saamansa hyöty omaan työhön. Taiteen rauhoittava vaikutus asiakkaaseen puoltaa taiteen käyttöä työvälineenä (Seppänen 2010, 53–55; Huhtinen-Hilden 2013, 15). Kysyessäni haastattelussa taidemenetelmien käytön tarpeellisuudesta, joku vastasi: ”Helpottaa työtä kun saa asukkaan rauhoitettua hoitotoimenpiteissä.” Opiskelijoiden vastaukset vastasivat melko lailla lukemiani tutkimustuloksia taiteen käytöstä ja sen vaikutuksista (ks. Varho 2010; Liikanen & Hyypä 2005).

Kun kysyin mitä menetelmiä käyttäisit työssäsi, moni olisi halunnut kokeilla taidemenetelmistä maalausta, erilaisia värejä, piirtämistä, värimaailmojen käyttöä, askartelua. Monissa vastauksissa oli mainittu myös musiikin kuuntelun rauhoittava vaikutus. Kun viimeisellä kerralla kokosimme taidemenetelmäkorttiin opiskelijoiden kurssilla oppimia taide-työvälineitä, musiikin oli maininnut 12 opiskelijaa 22:sta. Sanataiteen korvarunomenetelmän oli valinnut kymmenen, kuvataiteen menetelmän valitsi seitsemän opiskelijaa. Liikunnan mainitsi erikseen yksi, tanssin kaksi ja ”peililiikehdinnän” yksi opiskelija. Neljä opiskelijaa oli kirjannut itselleen kaikki neljä menetelmää: maalaus/kuvataide, korvaruno/ sanataide, tanssi/ peilausmenetelmä/ liikunta sekä musiikki/ rytmitys. Oli niitäkin, jotka eivät innostuneet mistään taidemenetelmästä. Kokonaisuutena vastauksista tuli kuitenkin se vaikutelma, että opiskelijat innostuivat tunneilla kokeilluista menetelmistä.

Kun kyselin opiskelijoiden näkemystään taidemenetelmien käytön haasteista, moni sanoi kiireen (5), rahoituksen (5), välineiden puutteen (1) ja sopimattomat tilat (2). Niin ikään henkilökunnan osaamattomuus tuli esille. Toisten hoitajien asenteet nousivat

haasteeksi 15 vastauksessa 20 paikallaolijoista, mitä voi jo pitää merkittävänä määränä. Myös asiakkaan haluttomuus nähtiin esteenä taidemenetelmien käytölle (9 vastausta). Opiskelijoiden vastaukset käyvät hyvin yksiin tutkimusten ja hankeraporttien kanssa, joissa kartoitettiin kulttuurin esteitä hoitomaailmassa (ks. Hinttala 2010; Varho 2010; Liikanen 2010; Leivo 2016).

Omaan työnkuvaansa osa näki taidemenetelmien kuuluvan luontevasti:

- ”Taiteen käyttö hoitotyössä edes jollain tapaa on itsestäänselvyys.”

Olin positiivisesti yllättynyt näiden opiskelijoiden taidemyönteisistä asenteista. Heidän mukaansa:

- ”Asiakkaat ovat iloisempia ja rauhallisempia.”
- ”Positiivinen vaikutus näkyy heissä loppupäivän.”
- ”Asiakkaat innostuvat.”
- ”Iloa ja rauhaa ja raajojen liikkuvuutta.”
- ”Taide saa ajatukset pois ikävistä asioista.”

Dewey (2010) korostaa taidekokemuksen vaikutuksia kokonaisvaltaisesti ihmisen oleukseen. Hänen mukaansa taide on voima, jolla on vaikutuksia jokapäiväisen elämän keskellä. Opiskelijat vahvistivat jo lyhyen työkokemuksensa aikana havainneensa saman vaikutuksen kuin tarkastelemissani taiteen positiivisia vaikutuksia raportoineissa lähteissä (ks. Liikanen 2010; Hyyppä 2013; Jansson 2014).

Kun kysyin, miten taidemenetelmät voivat auttaa heitä hoitajan työssään, tuli vastauksiksi:

- ”Taide tuo iloa niin asiakkaalle, kuin hoitajan työlle.”
- ”Taide tuo vaihtelua päivään.”
- ”Ei vain perushoitotyötä.”
- ”Asiakkaat ovat ’helpompia’ ja silloin myös minun työni helpottuu.”
- ”Helpottavat hoitajankin työtä.”
- ”Työ on sujuvampaa.”
- ”Hoitotyöstä tulee mukavampaa.”
- ”Näkee asiakkaista ilon.”
- ”Tuntee tehneensä työnsä hyvin.”
- ”Pidän musiikin kuuntelusta tauoilla.”

Vastaukset kuvastavat mutkatonta ja ennakkoluulotonta, lyhyen kokemuksen mukanaan tuomaa positiivista käsitystä taidelähtöisten menetelmien käytöstä. Vastauksista ilmeni, että taidekurssi vain vahvisti heidän käsityksiään taiteen käytöstä hoitotyössä, mutta muutamille oli uutta taiteen monipuolisuus ja käytön helppous. Hoitajan saama hyöty on yksi merkittävä syy käyttää taidemenetelmiä hoitotyössä (Seppänen 2010, 53–55; Liikanen 2010, 70; Huhtinen-Hilden 2013, 15).

Tanssiterapeutin luennolla tein merkittävän havainnon, että opiskelijat kokivat vaikeaksi asettua asiakkaan/potilaan asemaan. Tunnilla rauhoittuminen ja itsensä kuuntelu koettiin vaikeana. Mistä johtui opiskelijoiden lievä ärtymys harjoituksia kohtaan? Arvelimme että oman itsensä hiljainen kuuntelu oli outoa heille, suoristuskeskeiseen kilpaurheilun tottuneilla. Ehkä he epäröivät heittäytyä tanssiterapian harjoituksiin lyhyen tunnin aikana, tai kokivat epävarmuutta uuden äärellä. Emme saaneet varmoja vastauksia.

Sosiokulttuurisen hoitotyön luento kiinnosti opiskelijoita selvästi. Asiakkaasta lähtevä hoidon suunnittelu ja asiakkaan käytöksen taakse näkeminen koettiin tärkeänä.

Vierailukäynti palvelutaloon hiljensi muuten melko vilkkaan luokan. Kohtaaminen vanhusten kanssa sai heidät vähän ujosteleviinkin. Oppimispäiväkirjan kysymyksiä pohdittaessa moni oli kiinnittänyt huomiota paikan esteettisyyteen:

- ”Jäi mieleen paikan isous ja hieno viidakko.”
- ”Kodikas ympäristö.”
- ”Asunnot olivat oikeasti kodinomaisia.”

Virikeohjaaja korosti asiakkaista lähtevää toiminnan suunnittelua sekä kuvataiteen merkitystä työssään. Viriketoiminnan esittelyllä oli vaikutusta:

- ”Hyvä viriketoiminta, mistä johtuen näkemämme ikäihmiset olivat iloisia.”
- ”Toimintaa oli tosi paljon.”
- ”Runsaat virikkeet”
- ”Virikeohjaaja miettii aina asiakaslähtöisesti toimintaansa”.

Moni opiskelija ilahtui paikan ilmapiiristä:

- ”Mukavan oloinen paikka.”
- ”Mukavat/pirteät/ihanat asukkaat.”
- ”Erilainen hoitopaikka missä olen ennen ollut.”

Tuli mieleen Rappin (1997, 17–19,21) tutkimukset ympäristön viihtyvyyden tärkeydestä niin asukkaille kuin henkilökunnallekin. Myös hoitajan viihtyminen työpaikallaan on tärkeää (esimerkiksi Seppänen 2010, 53).

Olisi ollut kiinnostavaa tehdä vielä seurantatutkimusta kurssin vaikutuksista muutaman kuukauden tai jopa vuoden päästä. Onko välineitä oikeasti käytetty ja mitä kurssista muistetaan? Vaikuttiko se jotenkin pysyvästi omaan ammatti-identiteettiin?

4.2 Luotettavuus

Luotettavuutta on tarkasteltu tutkimuksissa perinteisesti validiteetin ja reliabiliteetin käsitteillä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa validiteetti tarkoittaa uskottavuutta ja vakuuttavuutta. Täydellistä ymmärrystä tutkittavasta asiasta emme voi saada. Reliabiliteetti taas tarkoittaa metodin luotettavuutta, ajallista pysyvyyttä ja johdonmukaisuutta, joka toteutuu parhaiten, kun käytössä on useita eri välineitä. Tutkittavaa ilmiötä tulisi tarkastella usealla eri tavalla ja vertailla näistä saatuja tietoja keskenään. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2009, 25–27.)

Kehittämishankkeessani keräsin tietoa oppimispäiväkirjan, havainnoinnin ja yksilöhaastattelujen avulla. Kyselin samoja asioita moneen kertaan hiukan uusin kysymyksin. Vertasin vastausten johdonmukaisuutta. Mielestäni menetelmät toivat hyvin kaipaamaani tietoa tutkittavasta aiheesta, eli siitä miten kokemuksellinen oppiminen vaikuttaa asenteisiin.

Oppimispäiväkirja tuotti nopeasti melko suoraa tietoa oppilaiden näkemyksistä asiasta. Luotettavuutta heikensi se, että vihkoon kirjoitettiin melko lyhytsanaisesti, toisinaan vastaukset olivat vain yhden sanan mittaisia. ”Takarivin pojat” olivat myös joukkona hieman omassa maailmassaan, eikä heidän todellisista ajatuksistaan oikein saanut varmuutta tunnin lopussa nopeasti kirjoitettujen vastausten perusteella. Yritin saada heidät mukaan yksilöhaastatteluihin, mutta en ikävä kyllä onnistunut. Syynä olivat opettajan mukaan sairauspoissaolot sekä haluttomuus osallistua haastatteluun. Näiden opiskelijoiden osalta tulosten luotettavuus ei siis toteutunut toivotulla tavalla.

Opiskelijat osallistuivat reippaasti harjoituksiin, ja kommentoivat tilanteita välittömästi eivätkä yrittäneet olla mieliksi. Tilanne oli tutkimuksen kannalta oikein sopiva, koska vastauksia ei tarvinnut arvailla. Oppituntien loppuun kysyin vierailivilta ohjaajilta ja luokanvalvojalta, miten he näkivät tilanteen ja tutkittavat asiat. Luokanvalvoja oli tuntenut

oppilaat jo kahden ja puolen vuoden ajan, joten pidän hänen havaintojaan ja arvioitaan hyvin luotettavina.

Pidän kerättyä materiaalia riittävänä vahvistamaan oletustani, että kokemuksellisen oppimisen kautta voidaan vaikuttaa asenteisiin ja käsityksiin. Kurssi oli lyhyt ja tilanteet välillä levottomia, mutta uskoni kokemuksellisten taidetyöpajojen voimaan vahvistui havaintojeni ja opiskelijoiden vastausten perusteella.

4.3 Eettisyys tutkimuksessa

Eettisyyden varmistamiseksi kerroin opiskelijoille avoimesti, mitä ja miksi teen. Kerroin että kyselyihin vastataan nimettömästi ja varmistin vielä, halusivatko he olla mukana ja vastata kysymyksiin. Osallistuminen ja vastausten käsittely sopi opiskelijoille hyvin eikä kukaan näyttänyt epäröivän. Luulen, että aiheen neutraalius ja nimettömyyden periaate olivat tekijöitä, miksi he lähtivät innokkaasti mukaan. Annoin myös mahdollisuuden kieltäytyä vastausten antamisesta, ja pari poikaa kieltäytyikin haastattelusta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2009, 22–23.)

5 TULEVAISUUDEN NÄKYMIÄ JA EHDOTUKSIA

Koko hoitotyö on murroksessa. Muutos ei ole kivuton. Olisi löydettävä mielekkyys ja motivaatio siirtyä uuteen. Työn haasteet liittyvät usein ajan puutteeseen ja käytäntöjen kaavamaisuuteen. Työn haasteissa olisi oltava oikeasti toimivia menetelmiä, joita henkilökunta käyttäisi mielellään. Hoitajien koulutusta tulisi kehittää niin, että yhä paremmin voitaisiin tunnistaa *hoitajien oma luovuus* ja ottaa se käyttöön. *Menetelmiä tulisi kehittää* niin, että hoitajat voisivat kokea uudet työmenetelmät omakseen, ei vain teoreettisina mahdollisuuksina. Tässä olisi hoitajien täydennyskoulutus kentällä työskenteleville tilausta suunnitella ja toteuttaa hoitotyöhön niveltävä taidekoulutus.

Opiskeluvaiheeseen kannattaisi satsata, koska ideologinen muutos syntyy helpommin siellä. Niukkojen resurssien aikana keskitytään helposti vain alakohtaisen tietoaikeneksen lisäämiseen, mikä johtaa entistä kaavamaisemman hoitokulttuurin syntymiseen ja jatkumiseen. Kulttuurihyvinvoinnin opetusta hoitajakoulutuksessa tulisi ehdottomasti lisätä, ei karsia. Hyvinvointialan koulutussuunnittelussa ei ehkä nähdä kulttuurin merkitystä ja sen arvoa toimivamman ja inhimillisemmän hoitokulttuurin mahdollistajana. Kulttuurihyvinvoinnin koulutus tulisi ehkä aloittaa koulutuksen suunnittelijoista.

Olisi mielenkiintoista seurata hoitajien kokemuksia taidemenetelmien käytöstä pitemmällä aikavälillä ja useassa paikassa. Tästä saisi tarpeellista tietoa kulttuurihyvinvoinnin koulutukseen. Hoitajan oma kokemus ja näkökulma voisivat auttaa hoitohenkilökuntaa mieltämään kulttuurilähtöisen hoitotyön tärkeyden. Vaikka hoitotyön käytäntöjen muuttaminen ja kehittäminen pitää voida perustella hoitotyöstä käsin, on myös huolehdittava siitä, että taiteen taso pysyy sovellettunakin korkeana. Taidemenetelmien pelkistyminen vain helpoiksi viriketoiminnoiksi on mahdollista. Tulisi ymmärtää taiteen ominaislaatu uutta luovana ja ennakoimattomana elementtinä, jota ei voi vain paketoita ja syöttää asiakkaalle. Kysymys on ennen kaikkea kohtaamisesta ja avautumisesta uudelle. Taiteen merkitys on juuri sen uutta luovassa voimassa, totuttujen käsitysten muuttavassa taipumuksessa, silmien avaajana uudelle. Taidemaailma toimii pääasiallisesti toisella tavalla kuin moni muu ala, joten taiteen yhdistäminen muihin aloihin on lähtökohtaisesti haastavaa. (Liikanen 2010, 41; Heimonen 2010, 37–45; Huhtinen-Hilden 2013, 18; Lehtonen 2015; Leivo 2016, 23.)

Kulttuurihyvinvoinnin tullessa tunnetummaksi myös taiteilijan työnkuvaa siinä olisi kiinnostava tutkia. Taiteen itseisarvosta halutaan pitää kiinni ja toisaalta moni taiteilija löy-

tää toimeentulomahdollisuuden soveltavan taiteen parista. Miten työnkuvan muutos vaikuttaa taiteilijan identiteettiin? Voidaanko jo puhua uudesta soveltavien taiteilijoiden ammattikunnasta? Mielestäni ammattilaisten olisi syytä tässä kohtaa miettiä järjestäytymistä kilpailuasetelman sijaan.

Olemme tilanteessa, jossa vanhojen käytäntöjen on pakko muuttua, koska niille ei ennen pitkää ole enää edellytyksiä. Taiteen ja luovuuden avulla on mahdollista löytää toimivampia toimintamalleja, koska taide avaa täysin uusia näkökulmia (ks. Heimonen 2010; Malmivirta 2014). Kyse on elämästä, ihmisen toiminnasta ja hyvinvoinnista. Ensin on selvitettävä mikä on todellista hyvinvointia, ja sitten löydettävä käytännöt sen saavuttamiseksi. Tähän taiteella ja kulttuurilla on paljon annettavaa.

Kun opiskelin aikoinaan taiteilijan ammattiin, minulle oli itsestään selvää, että tulisin soveltamaan taidetta muissa työtehtävissä. Halusin työskennellä ihmisten parissa joko opettajana tai ohjaajana. Nyt koen löytäneeni itselleni sopivan asiakasryhmän ja tavan työskennellä vanhusten hoitoyksikössä. Tämän kehittämishankkeen aikana vakuutuin taideohjaustyön tärkeydestä. Huomasin kuitenkin haluavani olla mukana hoitajakoulutuksen mahdollisessa kehittämisessä kulttuurihyvinvoinnin osa-alueella. Ehkä siihen jossain vaiheessa avautuu mahdollisuus.

LÄHTEET

von Brandenburg, Cecilia 2012. Taiteen hyödyntämisestä hyvinvoinnin edistämiseksi. Teoksessa Honkasalo, M.-L. & Salmi, Hannu (toim.) Terveyttä kulttuurin ehdoilla. Näkökulmia kulttuuriseen terveystutkimukseen. Turku: Kustantaja, 243-265.

Dewey, John 2010. Taide kokemuksena. Tampere: Niin & näin.

Heikkilä, Mia & Tikkaola, Oona 2015. Tatu ja soten työkirja. Vinkkejä osallistavan taiteen tuotantoon taiteilijalle, tilaajalle & tuottajalle. Hyvinvoinnin välitystoimisto. Saatavilla sähköisesti osoitteessa http://www.hvvt.fi/wp-content/uploads/sites/19/2015/10/HVVT_Tatu-Sote-Tyokirja_net.pdf

Heimonen, Kirsi 2011. Taidelähtöiset menetelmät sosiaali- ja terveysalan henkilökunnan arjessa. Teoksessa Rönkä, Anu-Liisa ym. (toim.) Taide käy työssä. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu, 37-45.

Hinttala, Marja-Leena 2011. Johtajan tehtävänä on mahdollistaa henkilökunnan luovuus. Teoksessa Varho, Jenni & Lehtovirta, Mauri (toim.) Taidetta ikä kaikki. Selvitys ikäihmisten hoivayhteisöjen kulttuuritoiminnasta Helsingissä. Helsingin kulttuurikeskus, 50-52.

Honkasalo, Marja-Liisa & Salmi, Hannu (toim.) 2012. Terveyttä kulttuurin ehdoilla. Näkökulmia kulttuuriseen terveystutkimukseen. Turun yliopisto. Painosalama.

Huhtinen-Hilden, Laura 2013. Teoksessa Tahtoa, toimintaa ja teoriaa - Kulttuurinen vanhustyö nyt ja tulevaisuudessa. Osaattori Helsinki, 8-19. Saatavilla sähköisesti osoitteesta http://uusi.osaattori.fi/media/filer_public/2013/11/25/tahtoa_toimintaa_osaattori.pdf

Hyyppä, Markku T. 2013. Kulttuuri pidentää ikää. Kustannus Oy Duodecim Porvoo.

Hyyppä, Markku T. & Liikanen, Hanna-Liisa 2005. Kulttuuri ja terveys. Edita Helsinki.

Itkonen, Satu 2013. Matkalla muutokseen? – hoivahenkilöstön taidekuvatyöpajoista Teoksessa Tahtoa, toimintaa ja teoriaa. Kulttuurinen vanhustyö nyt ja tulevaisuudessa. Osaattori Helsinki, 38-47. Saatavilla sähköisesti osoitteesta http://uusi.osaattori.fi/media/filer_public/2013/11/25/tahtoa_toimintaa_osaattori.pdf

Jansson, Satu-Mari 2014: Mittaamattoman arvokasta? Taiteen ja kulttuurin vaikutustutkimuksia ja –metodologioita. Saatavilla sähköisesti osoitteesta <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/135814>

Kolb, David A. 1984. Experiential learning. Experience as the source of learning and development. P T R Prentice Hall, New Jersey.

Kokkosalo, Pirkko (toim.) 1997. Terveyttä kulttuurista. Taide hoidon voimavarana -seminaarin raportti. Helsinki.

Lehtonen, Jussi 2015. Elämäntunto - Näyttelijä kohtaa hoitolaitosyleisön. ACTA SCENICA 42. Saatavilla sähköisesti osoitteesta https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/156950/Acta_Acenica_42.pdf?sequence=1

Leinonen-Vainio, Marika 2013. Tanssikummi-toimintaa ja sanataidetta ikäihmisille. Teoksessa Tahtoa, toimintaa ja teoriaa. Kulttuurinen vanhustyö nyt ja tulevaisuudessa. Osaattori Helsinki, s. 30-37. Saatavilla sähköisesti osoitteesta http://uusi.osaattori.fi/media/filer_public/2013/11/25/tahtoa_toimintaa_osaattori.pdf

Leivo, Mervi 2016. Miten tällä eläis? Kannattavat ansaintalogiikat kulttuurisessa vanhustyössä 2014-2015. Hankkeen loppuraportti. Helsingin seniorisäätiö. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <https://www.innokyla.fi/documents/1195362/a5a9e71c-bcc6-4671-bf54-4fa1138da086>

Leppisaari, Katri 2013. Tahtoa, toimintaa ja teoriaa. Kulttuurinen vanhustyö nyt ja tulevaisuudessa. Helsinki: Osaattori ja Lasipalatsin mediakeskus. Saatavilla sähköisesti osoitteessa http://uusi.osaattori.fi/media/filer_public/2013/11/25/tahtoa_toimintaa_osaattori.pdf

Liikanen, Hanna-Liisa 2010. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia - ehdotus toimintaohjelmaksi 2010-2014. Opetusministeriön julkaisuja.

Liikanen, Hanna-Liisa 2011. Ikääntyminen ja kulttuuri. Kohti seniorikulttuuria. Oraita 1/2011. Ikäinstituutti.

Lilja-Viherlampi, Liisa-Maria 2007. "Minunkin sisällä soi!" Musiikin ja sen parissa toimimisen terapeuttisia merkityksiä ja mahdollisuuksia musiikkikasvatuksessa. Turun ammattikorkeakoulu.

Malmivirta, Helena & Kivelä, Suvi (toim.) 2014. Taiteesta ja kulttuurista avaimia aivoterveYTEEN. Palvelumallien kehittämistä kansanlähtöisesti. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 89. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522164940.pdf>

Numminen, Ava 2010. Kulttuurityövälineet ikäihmisten hoidossa. Teoksessa: Varho, Jenni & Lehtovirta, Mauri (toim.) Taidetta ikä kaikki. Selvitys ikäihmisten hoivayhteisöjen kulttuuritoiminnasta Helsingissä. Helsingin kulttuurikeskus, 58-66.

Rapp, Birgitta: Kultur i vården i Sverige 1997. Teoksessa Kokkosalo, Pirkko (toim.): Terveyttä kulttuurista. Taide hoidon voimavarana -seminaarin raportti. Helsinki, 10-27.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2009. Menetelmäopetuksen tietovaranto. Kvalitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja. KvaliMOTV. Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja 2009. Saatavana sähköisesti osoitteessa http://www.fsd.uta.fi/fi/julkaisut/motv_pdf/KvaliMOTV.pdf

Seppänen, Senja 2010. Taide hoitotyön arjessa. Teoksessa: Varho, Jenni & Lehtovirta, Mauri (toim.) Taidetta ikä kaikki. Selvitys ikäihmisten hoivayhteisöjen kulttuuritoiminnasta Helsingissä. Helsingin kulttuurikeskus, 53-55.

Rosenlöf, Anna-Mari 2014. Rakenteita ratkomassa – Kulttuurisen seniori- ja vanhustyön käytäntöjä ja toimintamalleja. Helsinki, Taiteen edistämiskeskus. Saatavilla sähköisesti osoitteesta http://www.taike.fi/documents/11580/137239/Rakenteita+ratkomassa_kulttuurisen+seniori+ja+vanhustyon...2014.pdf

Rosenlöf, Anna-Mari 2016. Kulttuurin ja hyvinvoinnin yhteyksien kehittäminen Turun kaupungissa. Turun ammattikorkeakoulu

Varho, Jenni, Lehtovirta, Mauri toim. Taidetta ikä kaikki. Selvitys ikäihmisten hoivayhteisöjen kulttuuritoiminnasta Helsingissä. Helsingin kulttuurikeskuksen julkaisu 2011. Saatavilla sähköisesti osoitteesta: http://www.kansalaisareena.fi/Taidetta_ika_kaikki.pdf

Internet lähteet:

ArtsEqual. Miten taide vaikuttaa? Vaikuttavuustutkimuskatsaus 2016. Viitattu 23.11.2016 <http://www.artsequal.fi/documents/14230/0/Katsaus+kansainv%C3%A4liseen+utkimukseen/9c772fd2-edd5-46ee-9807-f8004590cf52?version=1.0>

[Räsänen, Jenni: Tropi – uutiskirje kulttuurisen vanhustyön toimijoille Helsingissä. tropi@hel.fi. Viitattu 26.11.2016.](http://www.troppi.fi)

Valtioneuvosto 2016. Valtion kärkihanke 4. Viitattu
23.11.2016 <http://valtioneuvosto.fi/hallitusohjelman-toteutus/osaaminen/karkihanke4>
<http://www.minedu.fi/osaaminenjakoulutus/taidejakulttuuri/index.html>

Pro soveltavan taiteen tila ry. Viitattu 24.11.2016 <http://www.prostt.fi/mita-on-soveltava-taide/>

Sovella taidetta. Sanasto. Viitattu 22.11.2016 <http://www.sovellataidetta.fi/tietopankki/julkaisut>.

Taikusydän: Käsitteet. Viitattu 26.11.2016 <http://taikusydan.turkuamk.fi/>

KvaliMOTV. Kvalitatiivisen tutkimuksen verkko-oppikirja. Viitattu 24.11 2016
http://www.fsd.uta.fi/fi/julkaisut/motv_pdf/KvaliMOTV.pdf,

Liite 1

Oppimispäiväkirjan kysymykset

7.9. Kurssin yleisesittely ja kuvataide

1. Mitä mielikuvia sana "taide" tuo sinulle mieleen?
2. Mitä hyötyä taiteesta on hoitotyössä?
3. Voisitko kuvitella käyttäväsi jotain taidemenetelmää hoitotyössä? Mitä?

14.9. Sanataideyhdistys

1. Mikä merkitys asiakkaan kohtaamisessa on taidemenetelmillä?
2. Jos olisit itse potilas, miten toivoisit että sinua aktivoitaisiin?
3. Mitä apua ja vaikutuksia potilaan vointiin on taidemenetelmillä?

21.9. Kotikunnaan luento

1. Muuttiko tämä esitys sinun käsitystäsi hoitajan työstä?
2. Mitä haasteita hoitajana voit kohdata taidemenetelmien käytössä?
3. Miten taidemenetelmät auttavat sinua jaksamaan hoitajan työssä?

29.10. Tanssiterapia

Mitä liikunnallista menetelmää voisit käyttää asiakkaan kanssa, joko omaa liikuntaasi tai tällä tunnilla oppimaasi? Kohderyhmän saat valita itse.

12.10. Hoivamusiikki

1. Vaikuttiko taidekurssi käsitykseesi taiteesta?
2. Muuttiko kurssi käsitystäsi hoitajan työstä?
3. Innostuitko taiteesta ja sen käytöstä?
4. Saitko konkreettisia välineitä taiteen käytöstä hoitotyössä?

26.10. Vierailu palvelutalo Iso-Heikkiin

- 1) Mikä jäi päällimmäiseksi mieleen vierailusta palvelutalo Iso-Heikkiin?
- 2) Tuliko vierailulla jotain lisävinkkejä taidemenetelmiin?
- 3) Miten työssäsi hoitajana voit hyödyntää virikeohjaajan palveluja? Mitä yhteistyötä voitte tehdä?

...
- 4) Mitkä taidelähtöiset menetelmät valitsit omaan "korttiisi"?
- 5) Millä todennäköisyydellä tulet kokeilemaan niitä?

Liite 2

Oppilaiden yksilöhaastattelun kysymykset

1. Mitä odotit opiskelulta?
2. Onko aikaisempaa taidepohjaa?
3. Mitä uutta taidekurssi toi opiskeluusi?
4. Miten taide(kurssi) vaikutti ihmiskuvaasi/ työotteeseesi/työmotivaatioosi?
5. Miten näet mielen ja ruumiin yhteyden?
6. Millaisena näet tulevaisuuden hoitotyön?
7. Millainen rooli taiteella ja kulttuurilla siinä mielestäsi on?

Mitä mieltä olet muutoksesta?

8. Miten mielestäsi voitaisi lisätä kulttuurimyrönteisyyttä hoitotyössä?

Liite 3

Esimerkkejä taidelähtöisistä menetelmistä; ”Taidetyökalut”

1. Kuvataidetyökalu: **Vesiväreillä hahmotellaan hedelmiä**

Hedelmiä mallina pöydällä, saa koskea ja haistella, tunnustella painoa, arvuutellaan nimiä. Ensin lyijykynällä hahmotellaan paperille muotoa. Sitten vesiväreistä haetaan sopivia sävyjä, joilla maalataan hahmoteltujen hedelmien muotoa. Lopuksi katsellaan töitä, miten erilaisia kaikille tuli! Työkalun kehittäjä Heli Vihersaari.

2. Sanataidetyökalu: **Korvaruno**

Ohjaaja antaa aiheita, joista esim. muistellaan omaa elämää. Parilta kysellään aiheesta mieleen tulevia sanoja. Niistä tehdään runo, se voi olla riimillinen, tai sitten ei. Työkalun kehittäjä Turun sanataideyhdistys.

3. Tanssiterapiatyökalu: **Peilausmenetelmä**

Asiakas voi olla hyvinkin huonosti liikkuva, tässä harjoituksessa tärkeämpää on ohjaajan liikkuminen. Ohjaaja tanssii musiikin tahdissa tai ilman. Asiakas katselee. Peilisolut saavat liikkumattoman asiakkaan tuntemaan kehossaan toisen liikkumisen. Tämä koetaan mielihyvää tuottavana.

4. Hoivamusiikkityökalu: **Rytmejä kehoon rummutellen**

Yhdessä asiakkaan kanssa tai joukolla piirissä taputetaan eri kehonosia samassa tahdissa, tavoitellen tiettyä rytmiä. Rytmä voi nopeutua ja hidastua. Mukaan voi ottaa esineitä, esim. pahvimukin, jota napautella tai sanomalehdestä tehdyn pikku pätukan, jota voi läpätellä pöytää vasten tai reiden päälle. Työkalun kehittäjä Laura Perälä.